

ջուր ընդ խողովակ անցանելով անմտաբար ընդ խորհրդական բանս աղօթիցն՝ զոր մատուցանէր: Եթէ սաղմոսերգութիւնք են եւ եթէ ընթերցումն Ս. Գրոց, եթէ պաշտօներգութիւն եւ եթէ քահանայական աղօթք սրբոյ պատարագին եւ այլոց կարգադրեալ կանոնիցն, բոլորին հարկ է հետեւիլ «յոյժ մտաւորաբար. եւ եթէ զոյ հնար՝ արտասուօք եւ մեծաւ երկիւղիւ» (Նմկ. 138): Եւ Գր. Սկեռացին առանձնական ժամասացութեան մասին կը գրէ. «Աղաչեմ վասն Տեառն, մի՛ շտապով, մի՛ ծայրատ եւ մի՛ ծուլութեամբ: ... Այլ աղօթեա երկիւղիւ, հնարեա արտասուաց, եւ զարարիչն Աստուած յօղնութիւն կոչեա» (419):

Ասոնք բոլոր կը խօսէին վանականներու եւ ժառանգաւորներու: Իսկ Մանդակունին իր ուշադրութիւնը դարձուց նաեւ ժողովուրդին վրայ, անհամար բարեպաշտներու քով տեսնելով ու ցուցնելով դասակարգ մըն ալ, որուն մասին կը գրէ այսպէս: Նախ «լուանամբ եւ օծանիմք եւ զհանդերձն պաճուճեմք, որպէս թէ ի բողանոցս կաղմիցիմք վամ ի թատերս խաղուց»: Ապա «դնայ յեկեղեցին, ... եւ ոչ իմանայ եթէ Աստուծոյ կայ առաջի. ոչ զօրհնութիւնն լսէ, եւ ոչ զիսառաքանութիւնն իմանայ, եւ ոչ ի սիրտս նորա մը-

տանեն ընթերցուածոցն վարդապետութիւնք: ... Այլ փոխանակ լալոյ եւ պաղատանաց՝ բազում աներկիւղութեամբ եւ արհամարհանօք կամք առաջի Աստուծոյ»: Եւ կը պահանջէր «զձուձ ձեւով, բեկեալ սրտիւ, խոնարհ անձամբ մտանել եւ աղօթել» (41-4):

Վեց դար յետոյ Շնորհալին եւս կը տեսնէր. եւ Հաւատով խոստովանիմի յառաջարանին մէջ կը նկարագրէր նոյն աղօթական անհաճոյ վիճակը, գրելով այսպէս. «Մեր ժողովուրդս, արտաքոյ բնաւ ոչ յիշեն դանունն Աստուծոյ, զի ոչ ունին փոյթ եւ կարգ աղօթից որպէս զաստուածապաշտն: Այլ սիրեն զգառարկաբանութիւն քան զաղօթան: Եւ ուրեմն դան ոմանք առ քահանայսն յաղօթել, կամ վակեալ բերանով կանգնին, եւ կամ զրուցատրութիւնս առնեն առ միմեանս: Զի ոչ ինքեանք գիտեն բանս աղօթից, եւ ոչ քահանայիցն միտ դնեն՝ սաղմոսաց կամ պաշտամանց»: Ի դարման այդ անկուսին՝ չարադրեց ծանօթ աղօթքը քսան վւ չորս տունով, որպէսզի հաւատացեալները սորվէին դայն եւ անով աղօթէին «թէ յեկեղեցի թէ ի տան» եւ ամէնուրեք, ինչ որ աւելի ուշ՝ ժամագրքին մէջ ալ անցաւ եւ ամէնուն բերանն է ցարդ (13):

(Շարունակելի)

Lord Byron a St Lazare^(*)

SON ENTRÉE À ST. LAZARE. — SES RAPPORTS AVEC LES ARMÉNIENS, SON ÉTUDE DE L'ARMÉNIEN ET SES TRADUCTIONS. — LE IV.ème CHANT DE PÉLÉRINAGE DE CHILDE HAROLD. — LE I.er CENTENAIRE DE LA MORT DE BYRON. — BYRON DANS LA LITTÉRATURE ARMÉNIENNE.

Byron, figure éminente de la littérature anglaise et mondiale, nature extrêmement bizarre, existence malade, caractère vif, a pu, pourtant, créer autour de lui une atmosphère de charme et de grande sympathie.

Le séjour de Byron à Venise a été considéré, dans l'histoire d'une vie excentrique, comme celle du poète anglais, certainement la plus belle période. L'âme agitée de Byron a trouvé sans doute à Venise un certain calme, mais je crois que le recherche d'un vrai repos et du calme inaltérable, a eu son plein accomplissement dans l'île de St. Lazare.

Son entrée dans l'île fut immortalisée par le peintre J. Aivazovsky dans un tableau conservé autrefois au musée du monastère. L'artiste nous avait évoqué là les moments les plus heureux et les plus exaltants de cette période de la vie de Byron. Voilà-là les Pères, hommes de solitude et de recherches théologiques, bibliques et d'art classique, qui accueillent celui qui était «d'indésirable» dans son pays. C'était l'Arménie même, qui dans ses représentants vénérables donnait l'hospitalité à une âme désireuse de tranquillité après tant de vicissitudes survenues pendant sa courte vie. C'était encore l'Arménie qui appréciait, dans ce jeune homme mondain, la poésie romantique.

Un autre peintre, C. Reichardt, a fixé le grand recueillement silencieux du poète à l'ombre des oliviers de St. Lazare, et ce tableau est conservé jusqu'aujourd'hui au musée de l'île.

Ses connaissances avec les Pères de St. Lazare commencent en 1816. L'amitié, l'admiration et peut-être aussi une certaine sympathie, attachent Byron aux Pères de l'île arménienne. Presque tous les jours Byron est là, entouré par les Pères, les interrogeant, et s'instruisant dans l'histoire de l'Orient et de l'Arménie en particulier. En 1870, l'Imprimerie arménienne a publié les textes originaux de deux lettres et d'un écrit de Byron avec leur traduction en arménien. L'une de ces lettres est adressée à Mr. Moore,

(*) Ինչպէս հաղորդած էինք 1955ի 8-10 թիւին մէջ, կու տանք հոս «Համեմատական գրականութեան» վեկտիկի մէջ տեղի ունեցած միջազգային համաժողովին մէջ Հ. Մեսրոպ ձանաչեանի բրած ֆրանսերէն բանախօսութեան բնագիրը, որ առանձին պրակով ալ լոյս պիտի տեսնէ: Խմբ.